

شاهد صادق

یکی از کتب بسیار مفید که در حدود ۱۰۵۶ هجری در هندوستان توسط میرزا محمد صادق بن محمد صالح آزادانی اصفهانی تألیف شده کتاب نفیس **شاهد صادق** است که تا کنون بطبع نرسیده.

کتاب **شاهد صادق** مشتمل است بر پنج باب و یک خاتمه بشرح ذیل :

باب اول در ذکر خدا و رسول و نبوت و ولایت و ایمان و اسلام و حسنات و سیئات و آنچه بدین مناسب بود، شامل صد و هفت فصل

باب دوم در ریاست و سلطنت و حکومت و آداب و متعلقات آن مشتمل بر هفتاد و هفت فصل

باب سیم در علم و عیب و هنر و آنچه مناسب است بدان حاوی هشتاد فصل

باب چهارم در عشق و محبت و عداوت و قفر و غنی و عیش و غم و لهو و لعب و سعی و سفر و آنچه بآن لایق بود شامل هفتاد و پنج فصل

باب پنجم در عالم و زمان و بقاء و فناء و موت و حیات و ذکر افلاک و عناصر و موالید و آنچه متعلق است بدان مشتمل بر نود و شش فصل

خاتمه در ضبط اسماء.

از این کتاب که متضمن فواید و حکایات و نوادر اخلاقی و تاریخی و علمی و جغرافیائی است مهمترین قسمتها یکی فصل هفتاد و نهم از باب سوم است در علم اخبار و سیر که وقایع عمده عالم و سال وفات جمع کثیری از مشاهیر علما و ادبا و شعرا را از سال اول هجرت تا تاریخ ۱۰۴۲ سال ضبط کرده دیگر فصل هشتادم از همین باب در ذکر نرب المثلثای فارسی بر تریب القبائی دیگر فصل پنجاه و یکم از

باب چهارم در معرفت اقالیم سبعة و فهرستی الفبائی از اسامی بلاد عمده با ذکر طول و عرض آنها و شرح و وصف مختصری از آن بلاد:

غیر از این کتاب میرزا صادق اصفهانی کتاب دیگری نیز دارد بنام صبح صادق در تاریخ که تاریخ اسلام را قرن بقرن تا سال ۱۰۴۸ در آن آورده و در این کتاب نیز مؤلف توجه خاصی بترجم احوال داشته است.

میرزا صادق اصفهانی در مطلع دوازدهم از مجلد سوم از صبح صادق اجمالاً باحوال خود اشاره میکند و میگوید که او در سال ۱۰۱۸ در بندر سورت هندوستان تولد یافته و پدرش محمد صالح در خدمت میرزا عبدالرحیم خان خانان (۹۶۴-۱۰۳۶) از سرداران معروف اکبر و جهانگیر و مترجم واقعات بابری بفارسی میزیسته و در سال ۱۰۲۷ با پدر خود بالله آباد رفته و پس از چند سال تحصیل در پتنه و جونپور در سنه ۱۰۳۵ با پدر بدکن رهسپار گردیده و سال بعد در دستگاه شاه جهان سمت واقعه نویسی پیدا کرده و از طرف شاه جهان مأموریت بجهانگیر نگر پای تخت بنگاله رفته و با رتبه بخشی از طرف قاسم خان حاکم بنگاله در جنگ برضد یکی از رؤسای افغان شرکت جسته لیکن پس از مرگ قاسم خان طرف بیمهری پسران او شده و بهمین علت چندی بزندان افتاده تا آنکه در ۱۰۴۸ از محبس سلیم آباد بنگاله نجات جسته و بعزلت و آزادی باز گشته است.

میرزا صادق اصفهانی شاعر نیز بوده و در شعر **صادقی** تخلص میکرده ۱

میرزا صادق **صادقی** جد میرزا محمد طاهر نصرآبادی اصفهانی مؤلف تذکره

شعرا معروف است و مؤلف این تذکره در شرح حال او چنین مینویسد:

«میرزا صادق ولد میرزا صالح جد راقم است که در هندوستان بعرضه وجود آمده در کمال استعداد و نهایت قابلیت بود چنانچه در ولایت هندوستان مشهور است چون در حین اسب جهانیدن افتاد و یک چشم او ناقص شد چشمی از مینا ساخته بجای آن گذاشته بمیرزا صادق مینا مشهور شد از جمیع علوم خصوصاً هندسه و حساب و استرلاب

۱ - رجوع کنید بفرست نسخ فارسی موزه بریتانیا تألیف رجوع ۲ ص ۷۷۶-۷۷۵ و ج ۳

و اصول ریاضی بهره ور بود با وجود اینها در سپاهگیری و شجاعت و تهور هم ممتاز بود چنانچه از قبل پادشاه زاده شجاع با متمردان ولایت بنگاله در دریا و صحرا مکرر جنگهای مردانه کرده و شرح آنرا بنظم آورده جهت حقیر فرستاده بود و در سنه ۱۰۶۱ فوت شد، سپس میرزا محمد طاهر نصر آبادی مقداری از اشعار او را در تذکره خود بعنوان نمونه ذکر میکند هر کس میخواهد بآن کتاب صفحه ۶۴ - ۶۵ از چاپ ارمغان رجوع کند.

چون یکی از مهمترین قسمتهای کتاب شاهد صادق چنانکه در فوق یادآور شدیم فصل هفتاد و نهم از باب سیم این کتابست در اخبار و سیر مخصوصاً وقایع و متوفیانی که مؤلف در طی ۱۰۴۲ سال هجرت سال بسال آورده چنین تصمیم گرفته ایم که از این قسمت از شاهد صادق وقایع بعد از سال ۲۰۰ که بیشتر بتاریخ ایران مربوط است عیناً در دو سه شماره از یادگار طبع کنیم تا کسانی که باصل آن کتاب دسترسی ندارند از فواید آنها بی بهره نمانند.

چون میرزا صادق اصفهانی در هندوستان بکاتب و مآخذ بسیار دسترسی داشته در این قسمت از کتاب او اطلاعات ذیقیمتی دیده میشود که در کمتر مآخذ دیگری میتوان آنها را یافت. البته يك عده از سالهای وفاتی که در این کتاب آمده صریحاً صحیح نیست و با مآخذ دیگر وفق نمیدهد، ما با علم باین نکته باز بهیچیک از آنها دست نزدیم حتی برای آنکه چاپ این قسمت زیاد طول نکشد متمرّض آنها نشدیم، اهل تحقیق و تتبع از مقایسه آنها با نوشته سایر منابع خود بصحت یا عدم صحت آنها بی خواهند برد. این قسمت از روی دو نسخه خطی تهیه شده یکی متعلق بنگارنده مدیر یادگار دیگر ملک دانشمند معظم آقای سید محمد مشکوة مدّ ظلّه که آنرا از راه مرحمت برای مقابله در اختیار ما گذاشته اند.

اگرچه ما در سنوات و تواریخ هیچگونه تصرفی نکرده ایم و خطها و اشتباهات مؤلف شاهد صادق را همچنان بحال خود گذاشته ایم اما در ضبط اعلام هر جابیم آن میرفت که تصحیف و تحریف کار استنساخ کنندگان باشد آنها را با مراجعه بآخذ دیگر تصحیح نمودیم. اینک عین این قسمت از کتاب شاهد صادق از سال ۲۰۰ هجری بعد :

۳۰۰

مأمون امام رضا (ع) را ولیمه ساخت و ابوالبختری وهب بن وهب قاضی درگذشت.

۳۰۱

مروف کرخی درگذشت.

۳۰۲

درخامس ذی الحجّه امام رضا (ع) بطوس درگذشت، عمر مبارکش پنجاه سال بود و درین سال فضل بن سهل ذوالریاستین قتل رسید و ابو محمد یحیی بزیدی نحوی درگذشت.

۳۰۳

از هرسان باهلی نماند.

۳۰۴

محمد بن اندیس شافعی در پنجاه و چهار سالگی بصر و اشهب مالکی و ابوعلی لؤلؤزی حنفی و نصر بن شیبیل بصری، نحوی و هشام نسابه کلبی درگذشتند.

۳۰۵

احمد بن عاصم انطاکی صوفی و یعقوب حضرمی بصری نحوی مفری نماندند.

۳۰۶

محمد بن اسلم طوسی و یزید بن هارون واسطی محدث و هبثم بن عدی نقابی طائی و ابوعلی محمد بصری لنوی معروف بقطرب نحوی درگذشتند و طاهر ذوالبیمین فرمان مأمون حکومت خراسان یافت ملوک طاهره باو منسوبند.

۳۰۷

طاهر ذوالبیمین صاحب خراسان و ابوزکریا یحیی کوفی دیلمی معروف بفراء نحوی و محمد و افدی درگذشتند.

۳۰۸

فضل بن ربیع حاکم سیستان و یونس مولی آل یقطین وفات یافتند.

۳۰۹

ابوعینده معمر بن مثنی تیمی بصری نحوی درنود و نه سالگی درگذشت.

۳۱۰

ابوعمر اسحق بن سمرار شیبانی لنوی درنود سالگی وفات یافت.

۳۱۱

عبدالرزاق صفانی محدث نماند و بابک خرم دین در حدود تبریز خروج کرد.

۳۱۲

اسعیل بن حماد بن ابی حنیفه درگذشت.

۲۱۳

نامهٔ بن اشرس نیری معتزلی و علی بن جبه معروف بکوک شاعر درگذشتند.

۲۱۴

عبدالله بن عبدالعکرم مالکی نماند و عبدالملک باهلی اصمعی در نود و دو سالگی فوت شد.

۲۱۵

ابوسلیمان عبدالرحمن دارانی صوفی و سعید مجاشعی بصری معروف باخفش اوسط نحوی و ابوزید سعید لثری بصری انصاری درگذشتند و مأمون عباسی غزای روم کرد.

۲۱۶

محمد بن عبدالله انصاری بصری درگذشت.

۲۱۷

شروین مسعده فوت شد.

۲۱۸

مأمون عباسی حدود طرسوس درگذشت و برادرش معتصم خلافت نشست.

۲۱۹

معتصم شهر سامره بنا نهاد و دارالملک ساخت و ابن دکن فضل کوفی محدث و بشر مرسی حنفی درگذشتند.

۲۲۰

در یست و پنجم ذی الحجه امام محمد تقی (ع) به خداد رحمت فرمود عمر مبارکش یست و پنج سال بود و در این سال موصلی کاری صوفی و حنظله بادغسی شاعر فولی درگذشتند.

۲۲۱

عبدالله فسی و محمود وراق و ابوالعنه اسماعیل شاعر نامانند.

۲۲۲

ابوالیمان حکم حمصی برد.

۲۲۳

ابوعبید قاسم بن سلام محدث فوت شد و بابک خرمدین گرفتار شده بقتل رسید.

۲۲۴

ابراهیم بن مهدی عباسی و ابن فضال حسن بن علی کوفی شیعی بردند.

۲۲۵

سالم جرمی نحوی و ابراهیم بن سیار معروف بنظام معتزلی درگذشتند.

۲۲۶

بشر حافی و ابودلف قاسم عجلی و قالون قاری وفات یافتند.

۲۴۷

معتصم عباسی سامره برد و پسرش الواثق بالله خلافت نشست -

۲۴۸

محمد بن عبدالله عتبی اخباری درگذشت -

۲۴۹

جبرئیل بن بختیشوع نصرانی طیب فوت شد -

۲۵۰

احمد بن ابی الحواری و خلیفه بن خیاط وفات یافتند -

۲۵۱

امام الله ابو عبدالله معروف باین اعرابی کوفی و ابونعمان حیب طائی شاعر درگذشتند -

۲۵۲

یوسف شافعی فوت شد -

۲۵۳

واثق عباسی درگذشت و برادرش متوکل جانشین گشت و یحیی بن معین محدث و ابن زیات وزیر معتصم وفات یافتند -

۲۵۴

یحیی بن یحیی مالکی فوت شد -

۲۵۵

ابوالهدیل محمد علاف معتزلی در صد و چهار سالگی و اسحق ندیم موصلی درگذشتند

۲۵۶

ابونواس حسن حکمی شاعر درگذشت (کذا؟)

۲۵۷

حاتم اصم وفات یافت -

۲۵۸

اسحق بن ابراهیم جنظلی معروف باین راهبیه محدث درگذشت -

۲۵۹

حافظ عثمان بن ابی شیبه کوفی وفات یافت

۲۶۰

احمد خسروه و ابونور ابراهیم بن خالد وقاضی احمد بن ابی دؤاد وسختون تنوخی مالکی درگذشتند -

۲۴۱

ابن جنبل احمد بن محمد شیبانی و ابوالعباس حمزه مروی فوت شدند.

۲۴۲

یحیی بن اکثم قاضی و ابوحسان حسن زبیدی نماندند.

۲۴۳

حارث محاسبی و حرمله شافعی و ابراهیم صولی برردند.

۲۴۴

ابن سکیت ابویوسف یعقوب نحوی فوت شد.

۲۴۵

ذوالنون مصری و ابوتراب نخشی و احمد بن راوندی درگذشتند.

۲۴۶

ابوبکر محمد و اکفی الکفاهه موسی اصفهانی و عدیل خزاعی شاعر وفات یافتند.

۲۴۷

متوکل عباسی بقتل رسید پسرش منتصر خلافت یافت.

۲۴۸

منتصر بررد و المستعین بالله خلافت یافت و ابوحاتم سهل سجستانی نحوی بصری و حسین کرایسی شافعی درگذشتند.

۲۴۹

ابو عثمان مازنی نحوی بصری و ابوحفص فلاس محدث فوت شدند.

۲۵۰

داعی کبیر حسن بن زبید باستغای اهالی طبرستان از ری بآنجا رفت و حکومت نشست و فضل ابن مروان وزیر معتصم و خلیج شاعر درگذشتند.

۲۵۱

یعقوب لیث صفار بر سبستان استیلا یافت و المعتز بالله عباسی در سامره بخلافت نشست و مستعین بمندادگریخت.

۲۵۲

مستعین بفرمان معتز بقتل رسید.

۲۵۳

یحیی معاذ رازی و سری سقطی درگذشتند.

۲۵۴

در بیست و پنجم جمادی الاخری امام علی تقی (ع) رحلت فرمودند و عمر مبارکش چهل و یکسال بود و در این سال احمد بن طولون فرمان معتز ابالت مصر یافت.

۲۵۵

بنابر قولی امام محمد بن عسکری متولد شد و معتز عباسی مخلوع شده المهتدی حکومت نشست و صاحب الزنج بحدود بصره خروج کرد و عمرو بن بحر معتزلی معروف بجاحظ و ابو عبد الله محمد بن کرام رئیس کرامیه درگذشتند.

۲۵۶

مهتدی عباسی بردست امرا بقتل رسید و المتمد علی الله خلافت یافت و محمد بن اسماعیل بخاری صاحب کتاب صحیح مشهور و ربیع بن سلیمان از دی شافعی درگذشتند.

۲۵۷

حافظ معمر محدث بغدادی درگذشت و صاحب الزنج در اطراف بصره قوی گشت.

۲۵۸

یوسف بن حسین رازی وفات یافت و یعقوب بن لیث صفار از سیستان قصد خراسان کرد.

۲۵۹

یعقوب لیث خراسان بگشود و دولت طاهریه در آن دیار سیری گشت و محمد بن موسی بن شاکر صاحب کتاب جبل درگذشت.

۲۶۰

در هشتم ربیع الاول امام حسن عسکری (ع) رحلت فرمود عمر مبارکش بیست و نه سال بود و در این سال حسن زعفرانی شافعی و حنین بن اسحق مترجم عبادی وفات یافت.

۲۶۱

یعقوب لیث فارس بگشود و مسلم بن حجاج نیشابوری صاحب صحیح مشهور درگذشت.

۲۶۲

ابو یزید طیفور بسطامی وفات یافت.

۲۶۳

احمد حرب طائی درگذشت.

۲۶۴

اسماعیل مزنی شافعی و ابو حفص عمرو حداد و ابو زرعه عبدالله رازی و یونس بن عبدالاعلی شافعی درگذشتند.

۲۶۵

انامیه گویند در این سال امام محمد مهدی صاحب الزمان غیبت کرد و درین سال یعقوب لیث صفار بحدود اهواز درگذشت و برادرش عمرو لیث جانشین گشت.

۲۶۶

محمد معروف بخیر نساج فوت شد.

۲۶۷

یحیی بن عبدالله محدث نیشابوری درگذشت.

۴۶۸

محمد معروف باین عبد الحکم شافعی وفات یافت.

۴۶۹

ابراهیم بن منقذ خولانی فوت شد.

۴۷۰

صاحب الزنج بردست موفق برادر معتمد عباسی بقتل رسید و احد طولون صاحب مصر وداعی کبیر صاحب طبرستان درگذشتند و خمارویقین احد وداعی صفر سروری یافتند و ربیع بن سلیمان مرادی شافعی و داود ظاهری اصفهانی فوت شدند.

۴۷۱

حمدون قصار درگذشت.

۴۷۲

سلیمان بن وهب وزیر معتمد عباسی و ابو معشر بلخی منجم درگذشتند.

۴۷۳

فتح بن شخرف صوفی و محمد بن یزید معروف باین ماجه قزوینی صاحب صحیح درگذشتند.

۴۷۴

خلف واسطی و محمد بن عیسی مدائینی درگذشتند.

۴۷۵

ابوداود سلیمان سجستانی صاحب سنن و ابوسعید عثمان دارمی صاحب صحیح دارمی وفات یافتند.

۴۷۶

ابومحمد عبدالله معروف باین قتیبه دینوری نحوی لفوی درگذشت.

۴۷۷

اسمعیل سامانی بهدازفوت برادرش امیر نصر در ماوراءالنهر بحکومت نشست موفق عباسی برادر معتمد خلیفه فوت شد.

۴۷۸

ابوالفوارس بهرام فرمطی خروج کرد و بر بحرین و هجر مستولی گشت و علی بن فضل ملحد برین استیلا یافت و دهغوی نبوت نمود.

۴۷۹

معتمد عباسی باسمره برادر برادرش المعتمد بالله بخلافت نشست و ابو عیسی محمد نوعی ترمذی صاحب صحیح وفات یافت.

۴۸۰

امام هادی یحیی طباطبای اول ملوک زندیه یمن ظهور کرد و بر عنی بن فضل ملحد ظفر یافت و شیخ علی سهل اصفهانی درگذشت.

۲۷۱

حکیم فیروز مشرقی شاعر فوت شد .

۲۸۲

حسین بن فضل مفسر کوفی نماند و خمارویه صاحب مصر بردست غلامان خود بقتل رسید و پسرش حسن بحکومت نشست .

۲۸۳

ابن رومی علی بن عباس شاعر و محمد عباسی معروف بابوالعباء درگذشتند .

۲۸۴

امیر اسمعیل سامانی صاحب ماوراءالنهر بخراسان آمد و عمرو لیت اسیر گشت و مجوس بدار الخلافه خداداد افتاد و بعد از اوسالها اولادش در سیستان حکومت کردند . درین سال ابو عباد ولید بختری طائی شاعر درگذشت .

۲۸۵

ابوالفوارس بهرام فرمطی صاحب بحرین برد و پسرش ابوسعید فرمطی جانشین گشت .

۲۸۶

ابوالعباس محمد مبرد نحوی بصری و ابوسعید احمد خراز صوفی درگذشتند .

۲۸۷

ابوبکر ضحاک شیبانی بصری قاضی اصفهان درگذشت و داعی صغیر باسیاب امیر اسمعیل سامانی مصاف داده بقتل رسید .

۲۸۸

سپهر بن عبدالله تسری و عثمان اناطی شافعی و ثابت بن قره حرانی صابی درگذشتند .

۲۸۹

معتض خلیفه درگذشت و پسرش الکتفی بالله جانشین گشت و ابو حمزه محمد خدادی صوفی وفات یافت .

۲۹۰

ابو محمد عیدالله اسمعیلی اول خلفای اسمعیلیه بافریقه خروج کرد و شاه شجاع کرمانی و ابو حمزه خراسانی درگذشتند .

۲۹۱

ابوالعباس احمد ثعلب نحوی کوفی و ابراهیم خواص صوفی و قاسم بن عبدالله وزیر مکتفی درگذشتند

۲۹۲

ابوالحسین خیاط معتزلی درگذشت و مکتفی عباسی محمد بن سلیمان کتاب را بصرفرستاد تاحاکم آنجا هارون طولونی را بقتل رساند و دولت طولونه سپری گشت .

کتابخانه خطی

۲۹۳

محمد بن عبدوس محدث فوت شد -

۲۹۴

محمد بن نصر مروزی درگذشت -

۲۹۵

مکتفی عباسی فوت شد و برادرش مقتدر بالله خلافت یافت و امیر اسمعیل سامانی صاحب خراسان و ماوراء النهر درگذشت و پسرش احمد بحکومت نشست و ابوالحسن احمد نوری صوفی وفات یافت -

۲۹۶

مهدی اسماعیلی بر افریقه مستولی شد و دولت آل اغلب سری گشت و ابن المعتز بقتل رسید و عمرو بن عثمان مکی صوفی وفات یافت -

۲۹۷

چنید بغدادی و ابوبکر محمد بن داود ظاهری درگذشتند -

۲۹۸

احمد بن مسروق طوسی فوت شد -

۲۹۹

ابو عبدالله محمد مغربی صوفی و مشاهد دینوری درگذشتند -

۳۰۰

علی بن سعید عسکری محدث درگذشت

۳۰۱

حسن افروش زیدی بر طبرستان مستولی گشت و امیر نصر بن احمد سامانی بعد از پدر در بخارا بر تخت نشست و ابوطاهر سلیمان قرمطی بعد از پدرش ابو سعید سروری یافت -

۳۰۲

ابوالحسن بیامی شاعر معروف فوت شد

۳۰۳

احمد نسائی صاحب صحیح و رویم صوفی و ابوعلی جیانی معتزلی درگذشتند -

۳۰۴

یسوت بن مزرع ادیب درگذشت -

۳۰۵

عباس بن حسین وزیر مقتدر بقتل رسید و سلیمان معروف بجامس نجوی درگذشت -

۴۰۶

ابوالعباس احمد معروف بابن سربج شافعی و ابوالحسن نجیبی شافعی و ابوعبدالله بن جلاء صوفی درگذشتند.

۴۰۷

قائم اسمعیلی را که فرمان پدرش مهدی از مغرب قصد مصر داشت بامونس خادم که بحکم مقتدر جرب او مأمور بود معاریات دست داد.

۴۰۸

ابراهیم نیشابوری محدث درگذشت.

۴۰۹

حسین منصور حلاج و ابوالعباس بن عطا و عبدالله خراز رازی و عبدالله اسکاف از اکابر صوفیه نماندند.

۴۱۰

محمد بن جریر طبری صاحب تاریخ مشهور و زجاج نحوی و ابوعبدالله زیدی درگذشتند.

۴۱۱

محمد زکریاء رازی و احمد حمدان نیشابوری و ابن خزیمه محدث فوت شدند.

۴۱۲

سلیمان عاصم ضبی قفیه درگذشت.

۴۱۳

ابوالعباس سراج محدث وفات یافت.

۴۱۴

ابومحمد احمد جریری درگذشت.

۴۱۵

ابوالحسن معروف باخفش اصغر نحوی فوت شد و ماکان کاسکی که مدار منک اسماعیل زیدی صاحب جرجان و طبرستان بود از تسلط اسفارین شیرویه بخراسان گریخت.

۴۱۶

ابوبکر بن سراج نحوی درگذشت و اسماعیل زیدی مسموم گشت و دولت ملوک زبیدی طبرستان بنهایت انجامید و اسفارین شیرویه بقتل رسید و مرداو بیچ بن زیار که اول ملوک آل زیار است بحکومت نشست.

۴۱۷

محمد بن جابر بنانی حرانی صاحب زیچ فوت شد و ابوعطی محمد بن الباس از امرای امیرنصر سامانی بکرمان رقت و استیلا یافت و او اول ملوک آل "باس است که بکرمان حکومت کردند.

۳۱۸

عبدالله نیشابوری صوفی معروف بمرتضی درگذشت و اخشید اول ملوک اخشیدی مصر بفرمان مقتدر ایالت دمشق یافت و ناصرالدوله حمدان اول سلاطین آل حمدان بحکومت دیارربیع و موصل رسید.

۳۱۹

ابوالقاسم عبدالله کمی معتزلی فوت شد و موس خادم از مقتدر بگریخت و بر آل حمدان ظفر یافت و بر موصل استیلا یافت و عمادالدوله علی بن بویه از امرای مرداویج بن زیار بر شیراز مستولی گشت و او اول ملوک دیاله است.

۳۲۰

موس خادم بیخداد رفت و مقتدر عباسی بقتل رسید و القاهر بالله عباس بغلات نشست و مرداویج ابن زیار کشته شد و برادرش وشمگیر که درری بود بحکومت نشست و محمد بن یوسف فربری علامه درگذشت.

۳۲۱

ابوهاشم جبائی معتزلی و ابن درید ابوبکر از دی لغوی بصری در یک روز بردند و مردم می گفتند امروز علم کلام ولت برد و درین سال ابو جعفر طحاوی حنفی و شیخ ابوعلی رودباری فوت شدند و موس خادم بفرمان قاهر بقتل رسید و عمادالدوله دیلمی از شیراز قصد اصفهان کرد و با وشمگیر بن زیار مصاف داده ظفر یافت و بر اصفهان مستولی گشت و آنرا برادر خود رکن الدوله داد.

۳۲۲

قاهر عباسی مکحول شد و الراضی بالله بغلات نشست و مهدی اسماعیلی صاحب مغرب نماند و سرش قایم بحکومت نشست و ابوالفرز اصفهانی صوفی درگذشت.

۳۲۳

اخشید بحکومت مصر رسید و نقطویه نحوی و ابن فرات وزیر مقتدر درگذشتند.

۳۲۴

شیخ ابوالحسن اشعری صاحب اصول مذهب و ابن مجاهد مقری درگذشتند.

۳۲۵

ناصر زیدی صاحب ین و ابوالحسن شهید شاعر فوت شدند.

۳۲۶

ابراهیم قصار صوفی و جظه برمکی درگذشتند.

۳۲۷

عبدالله مبارک نیشابوری درگذشت و میان سیاه امیرنص سلجانی و رکن الدوله دیلمی صاحب ری و اصفهان محاربات رفت.

۴۳۸

ابن مقله وزیر و واضع خط نسخ و ابوبکر انباری و محمد بن یعقوب کلینی رازی محدث شیعی و ابن شیبوذ بغدادی و ابن عبدربه قرطبی درگذشتند.

۴۳۹

رضی عباسی فوت شد و المتقی بالله خلافت یافت و ماکان بن کاکلی با ابوعلی محتاج مصاف داده بقتل رسید و ابوالحسن علی معروف باین بابویه فمی شیعی درگذشت.

۴۴۰

ابویمقوب نهر جویری و ابوالحسین صائغ دینوری و رودکی شاعر درگذشتند.

۴۴۱

امیر نصر سامانی فوت شد و پسرش نوح بن نصر بحکومت نشست.

۴۴۲

قاضی ابوحامد احمد مروودی درگذشت و ابوطاهر قرمطی بجهنم واصل گشت.

۴۴۳

شیخ ابومنصور ماتریدی درگذشت و متقی عباسی مکحول گشت و المستکفی بالله خلافت یافت و سیف الدوله حمدان برادر ناصر الدوله از موصل بطلب رفت و استیلا یافت.

۴۴۴

ابوبکر شبلی صوفی و علی بن عیسی وزیر مقتدر بنکه درگذشت و اخشید صاحب مصر وفات یافت و خادمش کافور اخشیدی بر آن مملکت مستولی گشت و نام سلطنت برحرب بن اخشید نهاد و قائم اسماعیلی صاحب مغرب بمرد پسرش المنصور بالله جانشین گشت.

۴۴۵

ابن قاص طبری و ابوبکر صولبی شطرنجی درگذشتند و سیف الدوله حمدانی بر دمشق و معز الدوله دیلمی بر بغداد استیلا یافتند و مستکفی بالله مکحول گردید و المطیع بالله باشاره معز الدوله خلافت نشست و زبیری بن صادصنهاجی اول صنهاجیه مغرب فرمان منصور اسماعیلی ایالت قاهره یافت.

۴۴۶

ابوطاهر محمد آبادی درگذشت.

۴۴۷

عبدالرحمن زجاجی نحوی فوت شد و سیف الدوله حمدان با سپاه روم مصاف داد و بهزیمت رفت.

۴۴۸

عباد الدوله صاحب فارس درگذشت و برادر زاده اش عضدالدوله جانشین گشت و نحاس نحوی وفات یافت.

۳۳۸

معلم ثانی ابونصر فارابی وهو محمد بن محمد طرخان ترکی درهشتاد سالگی درگذشت .

۳۳۹

احمد صفاری صاحب سیستان درگذشت و پسرش خلف بن احمد جانشین گشت .

۳۴۰

ابوسعید احمد اغرابی فوت شد و منصور اسماعیلی صاحب مغرب درگذشت و پسرش المعزالدین الله جانشین گشت و دقیقی شاعر بقتل رسید .

۳۴۱

قاسم سیاری صوفی و ابراهیم رقی و ابوالقاسم حکیم سمرقندی و ابوالقاسم تنوخی و ابوظاهر خسروانی شاعر درگذشتند .

۳۴۲

امیرنوح سامانی فوت شد و عبدالملک بن نوح سلطنت یافت .

۳۴۳

ابوالنضر محمد طوسی درگذشت .

۳۴۴

ابوالحسن مسعودی صاحب مروج الذهب و ابن حداد شافعی و ابوعمر مطرز زاهد درگذشتند

۳۴۵

ابن درستویه فارسی نجوی فوت شد .

۳۴۶

قائد جوهر فرمان المعزالدین الله قصد اقصای مغرب کرد و تا کنار بحر محیط مسخر ساخت .

۳۴۷

جعفر بن محمد خلدی و ابوعمر و زجاجی نیشابوری و ابوالحسن فوشنجی از مشایخ صوفیه درگذشتند

۳۴۸

ابوالفوارس احمد صابونی فوت شد .

۳۴۹

عبدالملک سامانی درگذشت و منصور بن نوح بحکومت نشست .

۳۵۰

ابوالحسن مالکی فوت شد و البتکین والی خراسان از منصور بن نوح متوهم شده نازنین رفت و آنرا از ابوعلی انتزاع نمود ملوک البتکینه باو منسوبند .

۳۵۱

البتکین درگذشت و پسرش اسحق بحکومت نشست .

۳۵۳

میان مزالدوله دیلی و ناصرالدوله حمدانی عماره آنگاه مصالحه اتفاق افتاد.

۳۵۴

ابوطیب احمدکنندی کوفی معروف ببتیر شاعر مشهور درگذشت.

۳۵۵

ابو احمد ابدال چشتی فوت شد و ابوعلی الیاس صاحب کرمان مفلوج شده بیخارا شتافت و پسرش الیسم در کرمان بحکومت نشست و ابواسحق بن البتکین صاحب غزنین فوت شد و غلام پسرش بلکاتکین بحکومت یافت.

۳۵۶

ابو عمرو بن نجید و ابوالفرج اصفهانی مروانی صاحب کتاب اغانی و ابوعلی الیاس صاحب کرمان و وشمگیر بن زیار صاحب جرجان و مزالدوله دیلی امیر بغداد و کافور اخشیدی صاحب مصر و سیف الدوله حمدانی صاحب شام و حسن فیروزان صاحب طبرستان درگذشتند و یستون بن وشمگیر در جرجان و طبرستان و مزالدوله بن مزالدوله در بغداد و حسن بن عبدالله اخشیدی در مصر و سعدالدوله شریف بن سیف الدوله در حلب بحکومت نشستند و علاءالدوله غضنفر بن ناصرالدوله حمدانی پسر را حبس کرد و بر موصل و جزیره استیلا یافت.

۳۵۷

عبدالملوله دیلی کرمان را از الیسم اتزاع کرد و دولت آل الیاس سیری گشت و ابوفراس حاوت حمدانی صاحب منبج درگذشت.

۳۵۸

جوهر قائد فرمان مزالدوله دیلی قصد مصر کرد و بکشود و دولت آل اخشید سیری گشت و ناصر الدوله حمدانی در حبس پسر درگذشت.

۳۵۹

ابوالحسن علی بندار صبرفی صوفی فوت شد و حسن بن حسین کرد بردینور و شهر زور مستولی گشت و او اول ملوک کرد است.

۳۶۰

ابوبکر اجری بغدادی فوت شد و مأمون فریونی که اول ملوک آل فریونست بحکم منصور سامانی بحکومت خوارزم یافت و یستون بن وشمگیر درگذشت و برادرش شمس العالی قابوس بن وشمگیر بحکومت جرجان رسید و شریف ابواحمد جعفر حسنی در حجاز خروج کرد و استیلا یافت و او اول شرفای مکه است.

۳۶۱

حافظ ابوجده الله خشتی فیروانی درگذشت.

۳۶۲

بلکاتکین صاحب غزنین بقتل رسید و عنقریب سبکتکین از غلامان البتکین بحکومت نشست و او اول سلاطین غزنویه است و درین سال ابوجعفر هند وانی بلخی و ابن هانی شاعر اندلسی درگذشتند.

۳۶۳

مطبع عباسی درگذشت و سرش الطامع بالله بخلافت نشست و در حجاز خلع بنام مزار اسماعیلی صاحب مصر خواندند.

۳۶۴

ابن الشمشیق صاحب روم روی بیلا اسلام آورد و بعلبک بگشود.

۳۶۵

ابن الشمشیق طرابلس را محاصره کرد و بزهر هلاک گشت و بسیل بن رومانوس بقمصری نشسته بسطرنانه بازگشت و مزار اسماعیلی صاحب مصر فوت شد و سرش العزیز بالله جانشین گشت و منصور بن نوح سامانی وفات یافت و پسرش نوح بن منصور بسطرنانه رسید و ابو منصور عماره مروزی شاعر درگذشت.

۳۶۶

حسن قرمطی صاحب هجر و بحرین برود و بعد از او آن طایفه کسی بر نخواست و درین سال رکن الدوله دیلمی درگذشت و پسرش فخر الدوله در ری حاکم شد و پسر دیگرش مؤید الدوله در اصفهان بحکومت نشست بفرمان برادر بزرگتر عضد الدوله قصد فخر الدوله کرد فخر الدوله منهزم بخران افتاد و درین سال ابوبکر قفال شاشی و ابو عبیدالله مفری درگذشتند.

۳۶۷

قاضی ابن قریبه درگذشت و عضد الدوله دیلمی با عز الدوله صاحب بغداد مصاف داد او را بکشت و قصد موصل کرد علاء الدوله بن ناصر الدوله بگریخت و عضد الدوله بر بحرین و عمان و بصره دست یافت و سبکتگین صاحب غزنین بر بست مستولی گشت.

۳۶۸

ابو سعید سیرافی نحوی درگذشت.

۳۶۹

حسنویه کرد صاحب دینور برود و پسرش بدر جانشین پدر گشت و ابو عبیدالله رودباری و ابو محمد سهل نیشابوری صلحوکی درگذشتند.

۳۷۰

ابو منصور ازهری لغوی و ابن خالویه نحوی وفات یافتند و مؤید الدوله دیلمی قصد جرجان کرد و قاپوس و شمگیر و فخر الدوله با او مصاف دادند و منهزم بخراسان افتادند.

۳۷۱

شیخ ابو عبیدالله خفیف شیرازی و ابو الحسن حصری صوفی و ابو یزید مروزی شافعی درگذشتند.

۳۷۲

عضد الدوله دیلمی بغداد درگذشت و پسرش مصمم الدوله فر بغداد و پسر دیگرش شرف الدوله در شیراز سلطنت یافتند و ابو القاسم نصر آبادی صوفی و محمد خضری مروزی شافعی درگذشتند.

۳۷۳

مؤید الدوله بخران درگذشت و وزیرش صاحب عباد فخر الدوله را از خراسان بخواند و فخر الدوله در رسید و بحکومت نشست و درین سال ابو عثمان سعید بن سلام مفری درگذشت.

۳۷۴

ابوبکر علی طرسوسی فوت شد.

۳۷۵

ابوالقاسم عبدالعزیز دارکی شافعی و ابوذرعه احمد رازی درگذشتند.

۳۷۶

شرف الدوله بغداد بگرفت و صمصام الدوله را حبس فرمود و ابوبکر محمد بن شاذان صوفی رازی درگذشت .

۳۷۷

ابوعلی حسن فارسی نسوی نحوی فوت شد .

۳۷۸

ابونصر عبدالله سراج طوسی صوفی و ابوالقاسم جعفر رازی وفات یافتند .

۳۷۹

شرف الدوله دیلمی بغداد درگذشت و برادرش بهاءالدوله جانشین او گشت صمصام الدوله که در فارس مجوس بود نجات یافته آنجا بحکومت نشست و درین سال ابن شاذان جوهری بغدادی و ابوبکر زیدی اشیلی درگذشتند .

۳۸۰

ابوالحسین قرافی مصری صوفی درگذشت و بفرخان صاحب کاشغر که اول ملوک آل خاقان است قصد ماوراء النهر کرد و استیلا یافت و بازگشت و درگذشت و نوح بن منصور سامانی دیگر بار بحکومت نشست و علی تکین الیگ خان در ترکستان بجای فرخان سلطنت نشست و محمد بن مسیب عقیلی اول ملوک بنی عقیل موصل را خالی دید از قسطنطنیه خود در رسید و استیلا یافت .

۳۸۱

طایع عباسی بفرمان بهاءالدوله معزول گشت و القادر بالله خلافت نشست .

۳۸۲

ابو نصر اسمعیل بن حماد جوهری فارابی صاحب صحاح الفقه درگذشت .

۳۸۳

طاوس الحرمین ابوالخبر حبشی درگذشت عمرش صد و بیست سال بود و در این سال سبکتکین باستمعای نوح بن منصور سامانی ماوراء النهر رفت و لشکر بخراسان کشید و آنرا از ابوعلی سبجور که از امرای سامانیان بود و بنی میوزید اتراع نمود .

۳۸۴

شیخ المریه ابوالحسن علی رمانی نحوی و ابراهیم حرانی صابی و ابوالحسن محمد معروف باین یا سر حسینی شافعی درگذشتند .

۳۸۵

صاحب بن عباد وزیر فخرالدوله دیلمی و ابن سکره هاشمی و ابوالحسن دارقطنی محدث و یوسف بن حسن سیرافی نحوی و ابوبکر اودنی بخاری و ابوحنیف احمد معروف باین شاهین بغدادی درگذشتند .

۳۸۶

ابوطالب مکی حارثی صاحب فوت القلوب وفات یافت و هزیز اسمعیلی خلیفه مصر درگذشت و پسرش حاکم بامرالله حاکم شد و مأمون فریونی صاحب جرجانه و ابوعبدالله خوارزمشاه صاحب کات را بگشت و خود را خوارزمشاه خواند .